

PLANINAR

Vjesnik „Hrvatskoga planinarskoga društva“

U ZAGREBU.

»Planinar« izlazi svaka dva mjeseca pod dva broja na 16 stranica, izdaje ga »Hrv. plan. društvo. — Godišnja preplatnina a ujedno članarina jest 6 K; pojedini broj стоji 1 K. — Novci se šiljaju društvenom blagajniku g. Ivanu Exneru, uraru i draguljaru, Petrinjska ulica br. 7. naprotiv Sudničke ul. na Zrinjskom trgu. — Upravu i uredništvo vodi privremeno prof. Vjekoslav Novotni, gornjogradska gimnazija.

Broj 7. i 8.

Za srpanj i kolovoz 1905.

God. VIII.

Iz križevačkoga kraja.

Iz Križevaca u Vratno.

(Putopisno-povjesna crtica, — napisao Dr. Fran S. Gundrum Oriovčanin.)

Krasan je vidik iz Križevaca, toga starodrevnog grada, spram sjeveru, onamo, gdje se diže kalničko gorje. To pitomo gorje ne ubija pogled čovjeka, jer nije visoko poput onih brdskih gorostasa Svicarske i Tirola, gdje čovjek ne zna, što bi prije pogledao, da li vršike bregova, od kojih su neki vječni ledenjaci vječnim snijegom pokriveni, ili će gledati tijelo brijege sa onim strmim klisurama, ili pak podnože tih kamen-velikana, koji onako nepomično i mučeć vjejkove i vjejkove kao nijemi svjedoci stoje i čekaju, dok Zub vremena ne promjeni koje njihovo udo. Gledajući takove gore čovjeku se čini, da je zaista mnogo manji, nego li što je, i da mu nikako ne pripada onaj pridjevak, koji ga čini »gospodarom ovoga svijeta«. Njegova se veličina i duše i tijela gubi videći, da je gotovo ništa! . . .

Ali inako je, kad pogledaš ubavi kalnički kraj! Ta nije to gorje visoko, a nije ni dugačko; gotovo jednim mahom ga možeš pregledati. Bujna zelen ljetnih šuma ugadja oku, a ako malo povijest svog naroda proučiš, onda ćeš i ushitom, a možda i žalošću još bolje promatrati onaj kraj, gdje se je znatan dio hrvatske povjesti odigrao.

Podješ li iz Križevaca kraj groblja sv. Roka, dodješ — gotovo uvijek kroz šumu — u sv. Helenu (7·7 km.), u to plemičko gnijezdo, odakle se mnogi proslaviše, odakle mnogi odoše u svijet, gdje su došli i do časti i do slave, pa ne mare više za ono maleno seoce, gdje im djedovi krv za kralja i za dom proljevahu.

Selo sv. Helena leži sjevero-istočno od Križevaca na malenoj uzvisitoj ravni i blizu potoka Koruške (Corusca), koji u ubavoj dolini teče sa zapadne strane sela. Ovaj se potok spominje u listinama već g. 1217. kao medja. Po

njem se zove selo, a zapravo bi se imalo zvati »Sv. Helena-Koruška«, kako se prije i nazivala (»St. Helena de Koruška«).

Selo se sastoji od duge ulice, koja se proteže od sjevera k jugu, a dijeli se u gornju i dolnju Helenu. U gornjem je dijelu lijepa kapelica »sv. Vida, obnovljena godine 1874. Ne zna se, kad je ova kapelica sagradjena, ali se znade, da je stara kapela bila na vrhuncu današnje šume »sv. Vid«, gdje se još i danas vide razvaline.

U selu je zanimiva crkva, posvećena sv. Jeleni. Na glavnom žrtveniku se nalaze moći te zaštitnice stanovnika onoga staroga plemičkoga gnijezda. Svetište crkve je gotičkog sloga, valjda iz početka petnaestoga stoljeća. U toj crkvi ima i oltar sa slikom sv. Vida, kamo svijet iz daleka hodočasti, tražeći i proseći zagovor za različne očne bolesti.

Iz popisa župa arcidjakonata kalničkoga od godine 1501. (starine jugosl. akademije IV. svez. 320—321) se spominje križevačka župa, u kojoj bijaše »Johannes plebanus s. Crucis in Crisio« sa tri prebendara i jednim svećenikom »gracianus« t. j. takvim, koji od milodara živi, a ujedno se navadja i »Georgius in Capella s. Elone in Koruska«.

Sv. Helena ima 66 kuća, po zadnjem popisu 361 stanovnik, koji se bave poljodjelstvom i vinogradarstvom, što im je i glavni prihod.

Ne zna se doduše, kad je ovo selo postalo, ali jamačno siže u duboku davninu. Čini mi se, da se njegovi stanovnici prvi put spominju za tatarskih provala, jer da su i oni sa ostalim podanicima kalničkim — naime grada velikoga Kalnika — branili hrvatsko-ugarskog kralja Belu III. (IV.) godine 1242. u gradu Kalniku, koji leži rečenom selu na sjevero-zapadu.

Taj kralj bi često dolazio u tvrdi Veliki, a valjda i Mali Kalnik, ne samo da se odmori od teškoga vladalačkog posla, nego da se sakrije i obrani od navaleta Tatara i inih dušmana tražeći pomoći od seljaka, što su stanovali u blizini gradova Velikog i Malog Kalnika. Njihova odanost i vjernost spram kralja, jer su po šumama i u svojim malim kućicama držali stražu i priječili neprijatelju, oslabljivali njegovu silu, morala je biti čim god nagradjena, a nagradila se plemstvom, dalo im se komadičak »magareće kože, na čemu je bilo nešto napisano, što plemiči čitati ne znadoše, i na komu je bio na šarolikoj vrpcu pričvršćen veliki pečat. Taj pečat od voska rabile su u kasnije doba plemenitašice, da omaste — predju! . . . Plemstvom dobili su nekih neznatnih povlastica. Sve to bila je samo neka méka, da i drugi seljaci svoj život i imetak žrtvuju za kralja. Tko je bio većim privrženikom, dobio bi i veći naslov. Tako su bili »nobiles jobbagiones« — nešto više od običnih jobbagiones, poluplemića, -- koji su duduše služili uz neke povlastice, dočim su se pravi plemiči zvali: »veri nobiles jobbagiones«, pred kojima su drugi morali kape skidati, a kad su se vozili, kloniti se s puta.

Ovi pravi plemiči još se i danas ohole svojim plemstvom, pa će o neplemiču govoriti, da je kmet, te žale za starim vremenima, što se nikad više vratiti ne će . . .

Onima pako žiteljima današnjega sela Kalnik, što su uz Kalnik stanovali, nekoć Brezovica superior et inferior, ne dade nitko plemstva; jer da su postali plemiči, ne bi se s njima moglo toliko zapovijedati. Oni su morali kao kmetovi raditi ono, što bi im gospodari zapovijedali.

No kako su se tijekom vremena mijenjali gospodari Kalnika grada, tako bi i sv. Helena svaki čas pod drugog potpala. Pa sve što su mnogi Helenčani bili plemiči, ipak su bili ugnjetovani od nekih kalničkih gospodara, od kastelana, a naročito od Bebeka.

Kad se je ovaj zavadio sa možnim gospodarom Moslavine, Demetrom Čuporom, nastrada i sv. Helena-Koruška, jer Čupor nadjača svoga protivnika te popali nekoliko područnih sela njegovih, izmedju kojih i sv. Helenu. Njezini se žitelji razbjegli kojekuda, a njihovo gnijezdo postade pustim garištem. Nakon nekog vremena podigla se na prijašnjim razvalinama nova Helena,

Za bitke Sisačke (22. lipnja 1593.), u kojoj je hrvatski ban Toma Bakač-Erdedi (za kralja Rudolfa 1576—1608.) hametom potukao Turke, zarobi hrvatska vojska mnogo spominjanog zagrebačkog kanonika, Franju Filipovića. Njega Turci uloviše kod Ivanić-grada g. 1573., pa kako se nije mogao iskupiti, poturči se te mnogo kvara hrvatskom narodu počini: no ipak dosta učini za izmirenje Austrije i Turske. Bečki dvor, zahvalan za usluge učinjene Austriji, zapita ga, što želi, a on za svoju osobu ništa ne potraži, ali za brata, koji bijaše plemič na svom dobru negdje izmedju Sesveta i Dugogsela, isprosi sv. Helenu. I zbilja Filipović dobi sv. Helenu, te se od tada porodica zvala »Philipović aliter Jelenszky«. On si sagradi drveni dvor, koji je stajao тамо, gdje imadu danas seljaci Vid i Janko Somšić — koji i danas imadu pridjevak Jelenski — svoju kuću. Ovaj Filipović ne imadjaše muškoga potomka, nego samo žensku djecu, koju je s vremenom poudao za stanovnike Helenske i to za: Senije, Stručića, Švagela i Somšića, na koje je obitelji prešao posjed i prava. Osim ovih regbi najstarijih četiri Helenačkih obitelji postojale su i druge kao: Kamenjaki, Salaji (Szalay), Ljubići. Od potonjih treba naročito spomenuti Ivana Ljubića (Joannes Lyubitzh), koji je za cara Maksimilijana bio magister artium, kanonik kaptola Olomuckoga i kancelar Vratislavskе katedrale.

Tijekom vremena se doseliše u Sv. Helenu i druge obitelji, koje ne bijahu plemenite kao: Šimunčići, Dudeki. Brezovci (Brezovići) itd. te koji bijahu kmetovi gospodara i vlastele sv. Helenske.

Iz Helene se dospije u malo selo »Žibrinovec«, koje leži pod »militarskim brdom«. Ovo se brdo proteže spram onom dijelu kalničkog gorja, što se »Vratno« zove, te čini gotovo okomicu na kalničku kosu, koja se od istoka prema zapadu proteže, te čija je južna strana sada gotovo posvuda zasadljena američkom lozom i nacijepljena najplemenitljim vrstima grožđa, dočim na inijem dijelovima toga brda raste bukva, breza, hrast i omorika. S toga vrška krasan je pogled na kalničko podgorje prama gornjoj Rijeci.

Iz Žibrinovca se za $\frac{3}{4}$ sata može doći u »Vratno«, što je $4\frac{1}{2}$ sata udaljeno. Tko hoće, može udariti preko potoka Kamešnice pod selom kraj Kalvali-

jevoga mlina, pa pokraj malog sela Dedine do puta, koji vodi u Kamešnicu gdje na ovećem zavaranku kraj jedne stare lipe stoji starodrevna crkva svetom Andrašu posvećena. I ona potiče iz gotičkoga doba. U njenim stijenama nijesam našao cigle, nego sam kamen.

U crkvi su tri žrtvenika. Glavni je potvećen Sv. Andrašu, lijevi »sv. Bartol«, a desni »sv. Židor« (Isidoru). O slici, što стоји на tom žrtveniku, pričao mi dne 23.5. 1901. Mato Alekса iz Kamešnice kbr. 8., da slika predstavlja Sv. Židora. Ovaj kleći pred Sv. križem u pustinjačkom odijelu, a za njim se vidi, kako andjeo sa dva vola pod jarnom pluži. Narod veli, da je sv. Židor naučio kalnički svijet plužiti.

Oko Kamešnice, gdje u travnju cvate kaljužnica, drijemina, žutina, oranž, bijela šumarica, žuta šumarica itd., a blizu puste Bolfanove livade, što se zove »Ograd«, na lijevoj obali Kamešnice, gdje potok pravi veliki zavoj, ima vidljivih znakova triju zidanih stupova. Možda je bio ondje most još iz rimskoga doba, (u onom kraju je svakako morao biti oveći most preko Kamešnice za rimskoga doba), a možda i mlin. Nijesam imao zgodе ni vremena, da se o tome osvjedočim. Oko crkve sv. Andraša bilo je svojedobno groblje; i sada se — jer je Zub vremena put, koji nuz crkvu vodi u Gornju Kamešnicu, izderao — nalaze i vide u zemlji kojih 35—40 cm. kosti bijele poput snijega starih Hrvata, koje su Turci i Tatari usmrtili. Ljudi vele, da je na gore spomenutom mjestu možda bio grad.

Rekao bi, da je ondje na Kamešnici bio oveći most na put, što je iz Glogovnice vodio pokraj župnoga stana, pa s istočne strane crkve prama selu Osijeku, a odavle na Kamešnicu. Taj put bio je veoma važan u rimsko doba, jer je vodio iz Aquae Iassae — Varaždinskih toplica — preko Vratna i Glogovnice-Križevca na Čazmu, Rovište, pa Kraljevu Veliku i Moslavinu. — Preko spomenutoga mosta se moguće išlo i u Vratno i na Veliki Kalnik, jer na mjestu, gdje su sada ruševine negda oholog Kalnikgrada, bila je u rimsko doba svakako neka utvrda.

Podje li se od crkve »Sv. Jandraša« prema Vratnu, mora se prijeći potok Kamešnica, što se ovdje znatno razlio. Taj potok dosta brzo teče, a kako onuda ima obilno kamenja, znatno šumi.

Napokon se za po sata pješice dospije do mjesta, što se danas zove »Vratno«.

Vratno negda poznato pod imenom »porta lapidea« (kamenita vrata), a kašnje »porta Ferrea« (željezna vrata) imadjaše prije posvema drugi oblik, nego li danas.

Gjuro Bukovac, bivši gostioničar i vapnar, što — u kući prije baruna Ljudevita Ožegovića Guščerovačkog i Barlabuševačkog, a sada križevačke diocničke štedione — u Vratnu gotovo pô vijeka stanuje, pri povjedi mi, da se iz onoga kraja na tisuće i tisuće kola vapnenca u Križevce i u druga mjesta izvažalo.

Po njemu ne bijaše mjesto, što se danas »Vratno« zove i kroz koje teče

pofok Kamešnica, toli prostrano, nego brijege »Škrinja« (503 m. visok), na desnoj obali Kamešnice, i brijege »kranjske hiže« ili »Veliko brdo« (408 m. visoko), na lijevoj obali, bijahu mnogo bliže samom potoku; nadalje veli isti Gjuro, da jedan potok bijaše blizu drugomu i da je samo na desnoj obali potoka pa do podnožja brijege »Škrinja« bio prostor tek tri metra širok, kuda su kola mogla prolaziti. Lomljenjem vapnenca proširio se tečajem vremena taj prohod tako, da danas iznaša više metara.

Onuda i danas, kao i u staro rimske doba, vodi put u Varaždinske Toplice (Aqua Jassae), kamo se za tri sata može doći; ali putnici, što iz Križevaca u Toplice putuju, služe se putem preko Sv. Petra Orešovca i Gornje Rijeke.

Nije druge, nego da je to mjesto u prijašnja vremena dobilo i nosilo pravo ime »porta« (vrata). Priroda je tuj učinila naravna vrata, vrata kamenita, kako se prije zvahu, i ta vrata imala su svoju svrhu; samo kroz nje jamačno smjede putnik proći, kroz nje vozili bi i nosili svu robu. Tu se je pobirala maltarina od onih, što su u križevački kraj nosili i vozili razne predmete. Kod porta lapidea stajaše spiculator (speculator), državni činovnik, koji je maltarinu ubirao. Kalnička gora bijaše u onom kraju granica medju varaždinskom i križevačkom županijom, koju je pazilo šest »haramija«.

Biti će, da se ipak mnogi mogoše prošuljati i neopazice kroz ta kamenita vrata, pa da se tomu kakogod na put stane, zatvorili su tečajem vremena taj prohod vratima od željeza i zato prozvaše ta vrata »porta ferrea« željezna vrata. Spomenuti zvonar mi je pričao, da su željezna vrata odnijeli Turci u Bosnu i Tursku (!!!), gdje se i danas mogu vidjeti . . .

Ova kamenita vrata spominju se pod latinskim imenom »porta lapidea« prvi put u jednoj povelji kralja Andrije II. god. 1207. Neki Totar poklonio je zagrebačkoj crkvi nešto svoga posjeda, što je ležao u kraju oko današnjega Vratna, i ovaj dar potvrđuje kralj spomenutom poveljom.

Dakle već gotovo prije osam sto godina spominju se »kamenita vrata«, koja se danas zovu »Vratno« kao točka granice jednog posjeda, koji je bio veoma velik. Granica je išla prama zapadu ispod Kalničke gore do malog potocića Bogačevo znanoga, koji izvire kod Obreža.

Kraj puta, što od ulaza u »Vratno« vodi u Varaždinske Toplice, se nalazi vapnenica (velika jama), u koju se stavlja vapnenac, što se sada ponajviše sa brijege »Škrinja« lomi i pali.

Ne daleko ove jame (vapnenice) ima tik desne obale potoka Kamešnice mali izvor, zdenac, iz kojega izvire hladna, dobra, pitka voda. Na tom mjestu bila su po predaji Gjure Bukovca »željezna vrata«, a ondje se vide još 2—3 kamena, što su od vratiju ostala.

Rekoh, da je na brijezu s lijeve obale Kamešnice zaravanjak; brijege se zove »kranjske hiže« (kuće). Biti će, da su prije mnogo godina na tom brijezu stanovali Slovenci, koje naš narod zove Kranjci, baveći se paljenjem vapna ili siječenjem šuma.

Ima tuj i drugih priča. Tako seljak Pero Vitanović, 82 god. star, iz Osi-

jeka kbr. 1. mi pripovijedaše (30.5. 1901.), da su kraj Gjurine kuće (gorespo-menutog Bukovca) bila negda željezna vrata; brijegovi su bili jedan uz drugog uz Kamešnicu i to, kada je ondje bio Varoš »Vratna«, što se prema Ljubešćici protegla.

Vrata su propala — ne zna kada — i u Beč odvezena.

Isti Pero još priča ovo: »Bog je išo negdašnje po zemljji, onda tuda isto išo (gdje su stajala željezna vrata) u nebo. Bila je pjena (valjda se Kamešnica pjenila, nabujala), onda se ona za njim vukla u nebo. Onda je Bog kazao: »Kamo ideš za mnom? Kamenom se okamenilo! Kamenom se stvorilo! I sada se jedan metar visoko od zemlje u pećini »kranjske hiže« u kamenu njegovu a nogu pozna te se zove »Božja nogu«. Kod te Božje noge takodjer su dvije velike vapnenice, gdje su krajišnici bjelovarske pukovnije zgali vapno, ali u bližini toga mjesta, gdje se »Božja nogu« vidi, nijesu htjeli, a niti se usudili loimiti kamen, jer su se bojali štete u poduzeću, pa i zato, da se staroj priči ne zametne trag.

Pero Vitanović mi nadalje priča, da su na sjeveru od »željeznih vrata«, nasuprot »gornje mekote«, bila možda prije 200 godina »stupci« (za sukno) kuće Vitanovića iz Osijeka kbr. 1. i kbr. 2, jer su u ono doba znali imati po 300 koza i toliko ovaca. Kad je »Turak« — veli starac — ovuda sišo, onda je stupci zarobio! . . .

Nadalje veli, da je u šumi „Tatarski brijege“, (Tatarsko brdo veli Gjuro Cetušić) davno — prije 60 godina — nadjena jedna podkova od turskoga hussarskoga konja, koja bijaše tako velika, da se iz nje mogla 2 orna — pluško željezo — skovati.

Dalje gore od »željeznih vrata« bijaše po njegovoj predaji »Stavrac« (Starac) grad. Na vrhu Stavrca još dan danas su razvaline kule, gdje lovci odpočivaju, zatim je u Fodrocijevoj šumi bio grad »Melinac«, a treći grad u graničarskoj strani Kalnik »Vis«. Na tim mjestima se pozna zid. Na »Visu« uspijeva plemenito stablo, hrast kitnjak, od čijih dužica su bačve kano od stakla, a jake kao željezo.

Od željeznih vrata se čovjek može uspeti na »Škrinju«. (Osječani zovu taj brijege »Ladica«). Putnik treba dobrano sile upregnuti, da se uzmogne popeti, i rado se lača graue leskovača i zakržljalih bukava, da mu bude laglje. Na toj »Škrinji«, koja je obrasla najviše hrastom, redje ima bukava, grabova, jasena, klena, mrkonje, udikovine i veoma rijetko tisa, koje je stabalje obično kržljavo; od biljka spominjem: oslad, slatinku, slezenicu, jelenji jezik itd.

Ponajglavnija sastojina tog brijege je vapnenac. Uslijed kiše postade vapnenac šupljikast i tečajem vremena napravili se krševi u kamenu, oveće udubine poput špilja, koje je narod onuda prozvao »Topolkova hiža«, Topolkova kuća i špilja.*

* Vidi: Prof. Dr. Gorjanović-Kramberger »Krševi« u »Hrvatskem planinaru« od g. 1899. broj 11.

Na ovom mjestu se vide tri špilje, a od najzadnje, odnosno najgornje, vodi uski prohod, koji nije umjetnim načinom nastao, na vrh »Škrinje«. Ne mogoh saznati, zašto se te špilje zovu »Topolkove hiže«, ali nije isključeno, da je onuda harao možda kakav hajduk, što se zvao Topolko, te je u špiljama tražio utočište i od progona i zla vremena. Danas postoji u Apatovcu obitelj Topolko kbr. 12. Blaž Topolko obješen je god. 1851. — radi grabežnog umorstva — u Bjelovaru.

Ima i drugih sličnih priča.

Još do prije 15 godina čulo se oko ovih špilja po noći »kao da psi laju«, ali toga je ponestalo, kao i vila, koje u ostalom svijet već davno nije video. Vile su naime iz onog kraja otišle, jer svijet kune i psuje pa se boje onuda boraviti.«

Najdonja Topolkova hiža mjeri od otvora do najdubljeg ugla 780 cm. ulaz je dugačak 650 cm., visok 146 cm. U sredini je široka 520 cm. Prije nego se udje u špilju, ima kao svod, kapija, prednji dio spram sjeveroistoku čvrst je i jak do tri metra debeo.

Nad ovom špiljom prama jugu i nekoliko metara udaljeno ima druga špilja. Otvor je dugačak 910 cm., duboka je 910 cm. U sredini otvor je visok 260 cm. s lijeve strane 359 cm. Unutri najviši vrh ima 300 cm. S desna ima udužina kao galerija.

Treća pako špilja ima ulaz sa sjeverne strane.

Otvor je dugačak 300 cm., visok 150 cm., dubljinu ide prama jugu, gdje se dosta strmo uspinje i gdje ima otvor. Dugačka je po prilici 18 metara. Najveće mjesto špilje iznaša 450 cm. Unutri je špilja široka 750 cm.

U kutu špilje spram jugo-zapadu imu u zidu kamena podoba kao »čovječja noge«. Četašić Gjuro mi pričao »da je u toj špilji tkala jedna cura na stavu, na tari, i pošla i zakamenila se; stope se vide danas!«

Gore sam spomenuo, da se ove špilje zovu »Topolkova hiža«, a pošto pučka predaja naglasuje, da je u tim hižama bio neki Topolko iz Apatovca — bolje reći Apatovca sela u Vojakovačkoj općini — smatram umjesnim, da ovdje navedem i predaju o podrijetlu Topolka u Apatovcu. Meni je to pričao Apatovački učitelj G. I. Lepušić.

»O prvoj polovici 16. stoljeća živjela je blizu Bistrice u Zagorju obitelj, otac, sin i kći. Bilo je u ono vrijeme silno nasilje zagorskih spahija.

U oči neke vojne proti Turčinu imadaju spahije pribратi stanoviti broj momaka u kraljevu vojnu. U to doba kmeti ne bi htjeli na poziv spahije dragovoljno doći pod pušku, već pobjegoše u goru; za takovim dignuše spahinski panduri potjeru. Tako je pobjegao u goru i sin (momak) pomenute obitelji, ali domala bude uhvaćen i u spahinsku kulu zasužnjen. A sudilo mu, da će biti za vrijeme jednoga mjeseca izložen pod lipom u kladi, a nakon toga da će mu gvozdenim šiljkom oči izvaditi na užasan primjer ostalima. Da se to ne dogodi, to je njegova sestra u sporazumku sa materom pošla pred okrutnoga spahiju, da svojim djevojačkim vijencem oslobodi brata, jer znadijaše, da imade njezin

brat stradati radi njene ljepote, pošto ju pustolovan spahija često napastovaše, a ona ga odbijala. O ovom slučaju znala je djevojka, da će postati žrtvom. Ona doista oslobodi brata, no podjedno porodi dijete, koje je sakrila u šuploj topoli u šumi.

Jednog dana je sestra sa bratom orala ukraj one šume. Često je puta odlažila u šumu i tamo dojila čedo svoje; a kad se vratila, brat je na nju udarao, kano da se ona otstranjuje imajući tobiože posla sa vješticama. Kivna za to na brata pjevala bi goneć volice:

»Ej volek, od vrati do vrati,

A mojemu bratu ni jedne lati,«

t. j. od vratnica do vratnica, da uzoru, ali da ne dade Bog zlu bratu žetve.

Medjutim kad ona opet ode u šumu, brat je za njom pazio i uhvatio ju kod topole, gdje je dijete zadajala. Ona se prepala, pa bojeći se da brat ne usmrti dijete, uze dijete i pobježe s njime preko gore na onu stranu — u Kalnički kraj i izloži ga pred vratima oficirske štacije u Osijeku, a sama se ponudi kapetanu u Vojakovačkoj kumpaniji za dojilju njegovoga djeteta, gdje ju i primiše. No našavši stražu nahoda u Osijeku donesoše ga u Vojakovac, a ona kao dobra žena (a doista prava mati) nagovori kapetanicu, da joj povjeri nahoda na dojenje. I ona je doista dojila pored kapetanovog čeda još i nahoda, koga okrstiše nadjenuvši mu ime Mato, jer se tako i kapetan zvao. Dok se nahod osovio na noge, a ona stekla privrženost, isprirovjedi kapetanu povijest svoju i djeteta. Zato dadoše djetetu prezime Topolko, a regimenta dala mu selište do crkve Apatovačke. Onaj kapetan postade pukovnikom, a Topolko dovinu se časti barjaktara. Oženio se i imao tri sina. U nekoj vojni Topolko pada i ostavi sirotčad djecu svoju, koju zvahu seljaci po njemu Matiševi. I tako se ta porodica i danas piše Topolko, a ljudi ju zovu Matiševi —

Kad sam se zaista teškom mukom uspeo na vrhunac »Škrinje«, bilo sunce već nagnulo, da zadje tamo daleko za zagrebačku goru. Nebo je bilo čisto, modrikasto; ni najmanji oblačić nije plovio po njegovoј beskrajnosti, i kao da je sunce htjelo svojim zlačanim tracima da obdari ovaj svijet još za koji čas, dok ne zagospodari tama, mrkla noć . . . Sve je bilo tiho, pače ni šum Kamešnice, što se tamo dolje radjao o kamenito grumenje, nije dospio do vršike »Škrinje«, pa ni cvrkut koje ptice nije bunio onaj tihi kraj, te su oči mogle bez zapreke pasti po ovom krasnom predjelu, gdje su se svojevremeno različni, znameniti dogadjaji zbivali. Misli zašle su u prošlost onoga kraja i cijelog hrvatskoga rada.

Ali i u još ranije doba, prije nego će početi povijest hrvatskoga roda; jer onuda je obitavao svijet već u davnim davninama. Krasni položaj, zabitnost u šumama, pa cesta, što je spajala Slavoniju sa Podravinom, mamio je svijet, da se onuda nastani. A pravo je imao; jer uz ljepotu prirode mogao je tamo naći i inih uvjeta za stanak svoj. Plodna zemlja je rodila žitaricama, hladni potoci obilovali su sladokusnjim ribama i racima, u gustijem šumama bilo je divljači svake vrsti, pa je trebalo samo ruke i dobroga oka, da ju lovac sa svojom

strijelicom onako pogodi, da mu padne žrtvom. Ugodno podneblje, ciča zima, a toplo proljeće, ljeto i jesen, sve to je kao vabilo, da se ljudi u onom kraju na podnožju kalničke gore nastane. A kad su počeli uzgajati vinovu lozu, onda je jamačno u brzo vinova loza prikrila veći dio onog prigorja, jer zgodno leži; sunce ga ogrijava od časa, kad navješćuje svjetli dan, kad se probudi, pak sve dok ne podje na počinak.

I kao da vidim stare obitavaoce onih krajeva, kako u najvećoj jednostavnosti, kao pravi nepokvareni sinci dobre majke prirode, životare, crpeći sve, što im je trebalo i za kuću i za tijelo, zdravi i bolesni, iz preogromne nepatvorene zalihe, što ju priroda u sebi sakriva. I kad je kultura počela zabacivati ono, što je čovjek učio i naučio iz knjige prirode, kad je postajalo sve to više ljudi, onda se i onuda burnije živjelo, razni se narodi mijenjali, dok nije i desnica hrabroga Rimljana zavladala onuda. Pred očima mi se radja slika, kako rimski car Oktavijan na putu iz starodrevne Siscije, sa svojim legijama prelazi preko mosta na Kamešnici iduć od današnje Glogovnice, pa kako se žuri u ljekovite Aquae Jassae, da se tamo u hladu sjenatih lipa odmara i da traži lijeka u onim toplim vodama, što bogzna koliko stotina metara duboko iz srca zemlje na površinu hrle. Valjda su tamo kod kamenitih vrati — kod »Vratna« — počivali prije, nego će u ubavu dolinu, pa onda preko kozjeg hrpta u Toplice. Nije drugo, nego se je po koji vojnički časnik odbio i na nedaleki brežuljak, na komu je sada ruševina negda tvrdoga Kalnik grada; jer imam važnoga razloga ustvrditi, da je i za rimsko doba, a možda i prije, na tom mjestu morala biti utvrda. Kao da vidim, kako su Tatari gubili svoje glave, kad su ih naši nagnali spram Vratna u tjesnac, pa im odmazdili za sve zlo, što su hrvatskom rodu učinili. Sve mi se čini, da vidim, kako se kralj Bela IV. žurkom žuri, opkoljen silnom sjajnom pratnjom, u tvrdi grad Veliki Kalnik, što je jedva 4 i pô kilometra od »Škrinje« na desno udaljen. Tamo se kralj zatvara, pa šalje glasnika u možda još tvrdji grad »Mali Kalnik«, da i oni zatvore kapije, jer će dušmanin valjda onamo. Kao da gledam onajjadni svijet, što je u onim malim selima oko Vratna i Kalnika kakim god oružjem branio protiv navala dušmanskih svojejadne kućarice; kad se ne moguće obraniti, bježao bi u Kalnik, a kad im tamo mesta ne bijaše... došli bi valjda i na »Škrinju« i u okolne šume, da barem život svoj i svojih spasu... Kao da čujem plač i lelek jadne raje, što od same muke pišti i nariče, jer nasilni i bezdušni vlastelin kalnički traži više i od posla i od imetka kletoga kmeta, više, rekoh, nego što su kadri dati... Vidim rpe ljudi, što idu iz sela u selo, pa bučno viču, prijete se i groze, dižu stanovnike na noge, pa prave »bunu«, jer su nezadovoljni sa svime i svačime.

Mala se selca onuda rasprostrla, na gdjekim mjestima se bjelasa po koja crkvica, što te sjeća, da tamo pobožni narod živi. — Prama jugu i odmah nekako ispod brijege eno selo Kamešnica, pa Dedine, više prema desno u nizini selo Potok; od njega na jug Hrgovec i Mikovec. Sasvim na desno selo Kalnik — prije Brezovica — sa starom crkvom svojom i zanimivom ruševinom, koju neumoljivi Zub vremena sve jače i jače ogrizuje, pa će skoro, za koju go-

dinu, ponestati svega, što je potsjećalo na negdašnju moć i slavu, na dobu, dok je u njemu boravila moćna Barbara Celjska, supruga kralja Sigismunda, čije ime u narodu onoga kraja živi, misleć, da je Barbara bila žena Bele kralja (Bela IV.). Još se vidi Borje, Vojnovec, Hižanovec i druga ubava sela sa svojim malim kućicama, a koji kilometar na desno od Kalnika strše u vis zidovi kule negda veoma čvrstoga grada »Maloga Kalnika« — Kraljevo zvanog — što je valjda već u 17tom vijeku bio prepušten neumoljivoj propasti. Ali i u daljinu ti oko zasegne, malko na jug, Križevac, Gradec i još dalje ležeća mjesta. Vidik je divan i zaista bi priatelj prirode mogao ondje mnogo sati sprovesti, da se naužije krasne prirode. Na lijevo sa »Škrinje« vidi se Veliko brdo, a spram sjeveru Jasenovo brdo (493 m.), Porutina (482 m.), Starec (531 m.), na komu se vide već posvema niski zidovi negdašnje utvrde, a iza njega je Kozji hrbat (462 m.) Brdo se uz brdo niže poput valovja nešto uzburkacog mora, a sve je obraslo šumom.

I već se sunce kao zakrvavilo; sjajna se njegova kruglja spuštala sa brda, i sad mi je bilo s mojim pratiocem sići do Vratna. Pa tek što sam se spustio, zavi onaj kraj laka mračna koprena, kroz koju provirivaše po koja zvijezdica, drhćuć, treptec: bijaše sjajnija od najsjajnijeg alem-kamena.

Kamešnica je bučila; njezin se šum razlijegao u onoj mirnoj dolini. Kao da čuješ teške uzdahe onih umirućih Tatara, koje je uništilo oštri mač hrabrih Hrvata, kad su im slomili svu moć i za uvijek izagnali sa svoga ognjišta. Mjesec, što je izlazio iza »Velikog brda« s lijeve nam ruke, osvjetljivaše pjeneću se Kamešnicu, kao srebrenu, nemirnu nit, koja je nekoč i topлом krvi i naših junaka i dušmana nabujala . . .

* * *

Nedalekc Vratna ima zdenac, kojega zovu »Makarevac«. Cetušić Gjuro veli, da se tako zove radi kruške »makarija« — zimska kruška — koja je tamo kraj zdenca rasla. Tamo bijaše »stubel«, dub, u kom je voda bila. Prije više godina su tamo kopali i našli pušaka i novaca (!).

Ali nije isključeno, da se nazivom »Makarija« spajaju uspomene iz davnih vremena. Neki Makarija se kao visoki dostojanstvenik ističe u hrvatskoj povijesti. On potiče od plemena Monoszlo*, koje je većinom bilo naseljeno u Križevačkoj, Bačkoj, Bodroškoj i Šomodjskoj županiji, te joj Madjari ime promijenile. Makarijev otac ubije za vladanja kralja Bele (valjda slijepoga) nekog neprijateljskog dostojanstvenika, čijeg su lješinu njegovu rodjac ili pristaše iskupili za 100 zlatnih dinara. Kao dar za to ubijstvo dobije ubojica od kralja Bele kunovinu moslavinsku.

Makarija se 1181. god. spominje kao dostojanstvenik u pratinji palatinovoj, a g. 1189. je dvorski sudac i podban, g. 1193. je velikim županom Solnočkim. G. 1198. bijaše medju dostojanstvenicima u Hrvatskoj na dvoru kralja Andrije.

* Vidi: Dr. Mavro Westner, »Vjesnik kr. hrvatsko-slavon.-dalm. zem. arkiva« god. IV. svezak I (1901.)

Kada je bio posjednikom mnogih dobara, možda je bio u vlasništvu njegovu onaj dio oko »Vratna«, jer je i u križevačkom kraju imao posjeda, pa se možda tako s onim zdencem i njegovo ime ovjekovječilo.

A možda se ime toga zidenca kakogod ima u savez dovesti sa Makar-ka-petanom, za kojega narod oko Rasinja priča, da je dobio grad Opoj — što leži četvrt sata od Rasinja. Ovaj grad je sazidao valjda hrvatski ban Opoj, što je godine 1235—1239. banovao. Ima livada ispod Opoja — sada je taj negdašnji grad ruševine — koje se zovu »Makarice«, a posjedovale su ju nekoć dvije ženske. One su takodjer imale stara predajna pisma, koja kazuju, da ih je vlastelinstvo Rasinjsko od njih premamilo i sebi sve pa i livade prisvojilo.

Piramida na Plešivici.

1905. (Priopćio V. Novotni.)

Na Petrovo, 29. lipnja, proslavi hrv. plan. društvo skromno, ali neobično slavlje. Toga naime dana predade javnosti novo podignutu gvozdenu piramidu na Plešivici.

Godine 1881. podigne naše plan. društvo na Plešivici uz kolibu drvenu piramidu od hrastovine. Plešivčani ju prozvaše »čarga«. U odboru bijahu te godine uz predsjednika Ljud. pl. Vukotinovića, gg. dr. Bohuslav Jiruš, Ljud. Beluš, Vladimir Krešić, Milan Lenuci, Levin Schlosser, Franjo Šoħwarz, Ivan Stožir, Josip Torbar, Ivan Benigar i dr. Matija Štefinović. Nacrt za tu piramidu izradi odbornik stručnjak M. Lenuci, a Hamilkar pl. Praunsperger, Samoborac, ju prema toj osnovi sagradi za 524 for.

Ta piramida izgori prije dvije godine. Nema dvojbe, zapališe ju pastiri.

Budući da je sa više strana želja izrečena, da se ta piramida ispravi, otputi se izaslanstvo upravnog odbora ovoga proljeća na Plešivicu, da razvidi palež i da prema tomu odluči. To izaslanstvo nadje samo gole opaljene grede. Odbor se prema tomu odluči na novu i to gvozdenu piramidu tim većma, što ga je na to nukalo i brižno društvo za poljepšavanje Samobora obećav novčana pomoć. Po nacrtu, što ga je i opet društveni velezaslužni podpredsjednik g. M. Lenuci sa inženjrom S. Kekićem sastavio, izradi mladi umjetni bravari u Zagrebu, Ivan Hercezi, piramidu te ju i podigne noćeć tri noći sa dva svoja radnika na vrhu te radeći i po mjesecini. Dovoz na sam vrh i montiranje podavaše nezadane brige, muke i troška, prema tomu je i ustanovljeni troškovnik znatno premašen i trošak od 1000 K prekoračen.

Doprineseće za tu piramidu: Društvo za poljepšanje Samobora 25 K, općina Jastrebarska 20 K, trgovište Samobor 20 K, koje se ujedno upiše kao redoviti godišnji član.

Odboj ustanovi, da se 25. lipnja piramida predade javnosti, nu radi kiše se to učini tek na Petrovo, 29. lipnja.

Nije jamačno bilo pod Plešivicom i na Plešivici zajedno toliko svijeta, kao

što toga dana. Već iza devete ure bijaše se skupilo dosta seljaka pod Plešivicom. Oko desete ure stignu Zagrebčani i Samoborci na Polanicu, do 60 njih. Skoro sav upravni odbor hrv. plan. drnštva dočeka predsjednika svoga, koji se nešto iza desete ure doveze na svojem automobilu sa groficom i nećakom Franom, a u drugom automobilu pl. Türk sa svojim društvom.

Društvo se namah uputi na vrh, vodjeno groficom. Medjutim se spusti Türkov antomobil u selo Plešivicu po domaćega župnika, koji oko jedanaest i pô sa vrijednim načelnikom Plešivičkim i bilježnikom do piramide stignu po kiši, što je stala padati pred jedanaestom urom, a prestala, dok je župnik blagoslov piramide obavljao. Na prigodne lijepe riječi, kojima je vrli župnik oslovio i društvo i župljane, prihvati riječ predsjednik planinarskoga društva, grof Kulmer, zahvaljujući se i župniku i nazočnom domaćem načelniku na dokazanoj njihovoj susretljivosti te moleći ih, da piramidu primu u svoju zaštitu, koju valja smatrati visokim posvećenim domom, s kojega će se svakomu još većma srce zagrijati ljubavlju prema domovini, kad ugleda sa vrha kraj toli krasan. Na koncu rodoljubno zanosnih svojih riječi zapjeva pjesmu: »Lijepa naša domovino«, koju složno prihvati stotina grla, što se tuj skupila pod narodni barjak lepršeći sa piramide.

Kiša bila prestala, još po koja kapljica titra na vrhu šumskoga lista, gotovo biserno zrnje na žarkom suncu. Društvo se nagledalo sa visa od 730 m. gore i doline, potoka i rijeka, sela i gradova, pitnih livada i rodnih oranica, svake veličine, svakoga lica i svakoga sjaja sve tamo od Ivančice, Petrove i Zrinske gore sa Posavjem i Pokupjem do Kapele, pa se spuštao veselo na Polanicu, a odavle u selo Plešivicu do trgovine i gostione braće Horvata, koji nam pod vještom rukom mile domaćice pripraviše sladak i obilan ručak.

Društvo od 68 osoba osim Sokolaša samoborskih se neprisiljeno, po volji, spustilo za stolove što u dvoranu, što opet na cestu pod šatore, odakle se pruža krasan vidik na Posavinu i Pokupje, nazorice starcu Kleku. Pod narodnim barjakom, koji se vijao na deset metara sa krasne zgrade braće Horvata, skupilo se sila seljana, malo i veliko, mužko i žensko, da vidi nevidjene goste, njihova silna kola i automobile; veliko se tuj slavi proštenje, rekao bi tko.

Usred ručka pozdravi društvo g. Mrakužić, župnik iz Ruda, zanosnim govorom, kojim oduševljeno istakne pohvalno pregnuće hrv. planinarskoga društva oko razvitka ideje planinarstva. Takovo plemenito pregnuće da je i idejalno i nabožno, te kadro čovjeka tvrda srca privesti do ljubavi i štovanja Boga, kad mu pokažeš raj zemaljskoga kraja, djelo Božje. »Zato«, završi govornik, »primesimo ljubav svoju takovu društvu i radimo za njegov procvat«.

Predsjednik planin. društva, kojega je župnik naročito apostrofirao, podje u dvoranu, te se očito iznenadjen tolikom ljubavi za planinarsku ideju zahvali odličnom govorniku ističući tvrdi svoju odluku i nadalje raditi oko planinarstva, kojim se tijelo krije, duša pobudjuje, znanje i znanost širi.

Oko pete ure društvo se stade razilaziti. Jedni se spustiše na Jasku, drugi u Samobor, a mnogi zaostadoše u veselu razgovoru do noći.

Tko nije bio u tom kraju, neka ne žali truda. Može poći željeznicom do Jaske, a odavle za dva sata prevaliti 8 km, puta do sela Plešivice. Od sela ima do pod vrh cestom još tri kilometra, ali se ide na priječac, skoro pô puta bliže. Kraj puta na malom travniku, Polanica zvanom, stoji stup sa dvostrukim napisom »na piramidu«. Odavle na vrh ima dobra po sata.

Tko podje preko Samobora, ima do te Polanice 12 km. Kola stoje 6 K: ali se može društvo od tri osobe za 3 K voziti do Ruda (5·5 km.), te tuj poći pješice starim putem, koji se kod kuće br. 229 u Rudama na lijevo preko mosta pokazuje. Tim putom stići ćeš od Ruda za dobar sat (5 km.) na Polanicu.

Društvene vijesti.

— Pristupiše u društvo novi članovi gg.: Bartušek I. trgovac, Waronig Franjo graditelj, Pernat Dragutin limar, Benedik Franjo arhitekt, Tritsch Leo trgovac, pl. Türk Franjo A. posebnik, dr. Winkler Eugen lječnik, Kugli Stjepan knjižar, Privora Dragutin poslovodja, Fröhlich Oskar priv. činovnik, dr. Hoffer Nikola odvjet. perovodja, Petroci Dragutin, gr. činovnik, Senoa Aurel kot. predstojnik u Samoboru, pl. Rosenzweig satnik topnički u Samoboru, M. Kleščić, ljekarnik u Samoboru, dr. Šilović Josip sveuč. profesor, Horvat Josip Fran posjednik na Plešivici, Samobor*trgovište, Mondekar Sofija. Na novo pristupiše: Ernst Miroslav tesar i pl. Neuburger Felix i sin na Rijeci. Szabo Franjo, činovnik u I. Hrv. štedioni.

— Znakove društvene mogu članovi dobiti kod društvenoga blagajnika g. Exnera, urara i draguljara u Petrinjskoj ul., po 2 krune.

— Na Plešivici nad Jaskom podignuta je nova gvozdena piramida, koju je društvo naše na Petrovo 29. lipnja svečano javnosti predalo.

Književne vijesti.

— „Tršćanski Lloyd“, list za narodno gospodarstvo, izlazeći svake subote u Trstu, donosi u svom 116. broju slijedeći bogati i zanimivi sadržaj: Burza: Burzovne vijesti. — Dopisnica naših pretplatnika. — Dopisnica uprave. — Dopisnica uredništva. — Gospodarstvo: Političko-gospodarski krupnozor: Hodie mihi, cras tibi . . . — Bosansko-hercego-vački narodno-gospodarski vodič: Čemerno. — Carinska rastava austro-ugarska. — Industrija: Industrija u Americi. — Izseljivanje: U Ameriku. Iz Amerike. — Lutrijska vučenja: Lutrijska vučenja u Austriji. — Novčarstvo: Poštanske štedionice u Dalmaciji. — Zemljodjelska štedionica u Sobotici. — Živnostenská Banka pro Čechy a Moravu. — Novinarstvo: Program kongresa slavenskih novinara. — Obrt: O iztočnjačkom tkanju sagova s obzirom na one u Herceg Bosni. — Oglasi. Pčelarstvo: Kongres hrvatskih i srbskih pčelara

u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. — Pomorstvo: Luka Drače. — Nova parobrodarska pruga Trst—New-York. — Prosvjeta: Hrvatska škola u Antofagasti. — Hrvati prosvjetnici u Južnoj Americi. — Radničke viesti: Kretanje radnika. — Svilogojstvo: Svilogojstvo u Hrvatskoj i Slavoniji. — Trgovina: Riža. — Svinjsko meso. — Uljarstvo: Nagrade za stolno ulje u Dalmaciji. — Vinarstvo: Prva dalmatinska vinarska zadruga u Bolu. — Voćarstvo: O sušenju trešanja i sličnog voća.

Broj 126 „Tršćanskog Lloyda“ donosi sljedeći sadržaj: Burza: Burzovne viesti. — Dopisnica uredničta. — Drvarstvo: Dobava omorikovih dasaka. — Gospodarstvo: Političko-gospodarski krupnozor: trgovina i hrvatski jezik sa ostalim slavenskim jezicima. — Bosansko-hercegovački narodno-gospodarski vodić: Fojnica. — Carinska razstava austro-ugarska. — Izseljivanje: Useljivanje Magjara u Sjedinjene Države. — 1.07. 659!!! — U Ameriku. — Iz Amerike. — Iz Afrike. — Književnost: »Moj Dom.« — »Beg Mirko.« — Tiroler Verkehrs und Hotelbuch. — Lutrijska vučenja: Lutrijska vučenja u Austriji. — Marvogojstvo: Stanje ovaca i koza u Bugarskoj. — Novčarstvo: Obćinske štedionice u Hrvatskoj. — Poštanske štedionice u Dalmaciji. — Oglasni Osjeguranje: Veliko osjeguranje u Beču. — Poljodjelstvo Žetva u Bugarskoj. — Stanje usjeva u Bugarskoj. — Žetva u Ugarskoj. — Žetva u Indiji. — Stanje usjeva u Rusiji. — Pomorstvo: Lučke radnje u našem Primorju. — Promet brodovlja u hrvatskom moru. — Parobrodarsko društvo Frank Zotti & Co. — Promet: Željeznice u Bugarskoj. — Radničke viesti: Kretanje radnika. Ribarstvo: Pokusno morsko ribarenje kod Rieke. Trgovina: Izvještaj trgov. obrt. komore u Zagrebu. — Riža. — Trgovačko-industrijalna komora u Sofiji. — Bugarski siv-kaškavalj. — Razne dobave za vojsku. — Dobava cipela. — Izvoz hrvatskog grožđa. — Promet istarskog vina. — Ovogodišnja šljiva. — Petrolejski kartel — Organizirana deračina. — O biljegovanju ugovora sklopljenih sa zajedn. c. i kr. ministrom rata. — Tržište sladara. — Apatovačka kiselica. — Novi trgovački ugovori Srbije sa Turskom. — Vinogradarstvo: Za vinogradare. — Vrtlarstvo: Pelin žuhki.

»Tršćanski Lloyd« preporuča se sam po sebi. On donosi članke u svim strukama narodnog gospodarstva. S toga nijedan otmeniji trgovac, industrijalac, obrtnik, posjednik, pomorac ne bi smjeo biti bez njega. I svratišta, kavane, gostione, čitaonice, općine, štedionice, banke, obrtne i vjerjesijske zadruge, jednom riječju svi bi morali držati »Tršćanski Lloyd«, kojemu je zadaća, da ore i radi na onom polju naše budućnosti, našeg dobrostanja, koje je jedino srestvo našeg uskrsnuća. A to je polje: narodno gospodarstvo.

Preplata na »Tršćanski Lloyd« iznosi na godinu K. 12, a na pol godine K. 7 u cijeloj monarkiji Austro-Ugarskoj. Izvan Austro-Ugarske, gdje god bilo, godišnja preplata iznosi 20 franaka u zlatu. Novci i pisma šalju se vlasniku i glavnom uredniku »Tršćanskog Lloyda«, g. Fr. Kučiniću, Trst, Via Fabio Severo, br. P. 104, T. 246 (vlastita kuća).

— Alpškiy vestnik, česki časopis alpinskoga društva u Pragu, ima u ovo-

godišnjem broju 7 i 8 ove radnje: 1. Jalovec (u Julskim Alpama) od Dvorsky a 2. Tumač nekih imena u Slovenskim Alpama, od Pruvika; 3. Nesreće u Alpama u god. 1904. od dr. Laxe; 4. Alpski putopis češki iz god. 1836; 5. Monte Cristallo, od dr. Bed. Jahna; 6. Žena turistica.

— **Praški časopis turistu**, ima u ovogodišnjem broju 4. 5. 6. i 7. ove članke: 1. Novi vlak (želježnički iz Praga), od Č. Hevere; 2. Budeč (u Českoj), od Velca; 3. Simplonski tunnel; 4. Nova etnografska karta Česke, od J. Belohlaveka; 5. Željezni Brod i okoliš, od Z. Kalfusa; 6. Nova Jeskyně u Šošuvky u Moravskoj, od Fr. Straňaka; 7. Bezděčni turiste, od J. Květa; 8. Cesty do Lázni (polaz u kupke), od J. Květa; 9. Na jezeru Mälarskom, od G. Humberta; 10. Jeskyně »Pod Kalom« čili Medvědi Jeskyně u Nabreziny od Fr. Michl-a; 11 Okolica Berouna; 12. Na Košt i Trosky, od Č. Hevere; 13. M. Haliču, od R. Vitaseka; 14. Sv. Jan pod Skalom, od J. Hackenschmieda.

— **Ljubljanski planinski Vestnik** donosi u ovogodišnjem broju 4. 5. ove članke: 1. Četiri dana u kraljevstvu Triglava, od Cilenšeka; 2. Orijaška Slivarska jama »Dimnice« (kod Korine u Istri), od J. Hočerara; 3. Kroz Pekel u Crknici, od Oblaka; 4. S cepinom i vrvjo, od J. Mlakara; 5. V gorah Kavkaza, od Petruške.

Österreichische Alpen-Zeitung donosi u br. 665. do br. 681. od god. 1904. i 1905. ove opise: 1. Monte Rotondo (2625 m.) und Monte d'Oro (2394 m.) zwei korsische Hochwarten, od dr. Bertram-a. 2. Der Südgrat des Grimming (u Norskim Alpama), od Greenitz-a. 3. Adamello von Norden (u Italjskim Alpama) od Bartha. 4. Egerjoch und Mönch (u Švicarskoj, 4105 m.), od Hasler a. 5. Das Bieshorn (u Švicarskoj 4161 m.), od Blodiga. 6. Die Aiguille méridionale d'Arves (u Švicarskoj 3509 m.), od Gams-a. 7. Geistiger und künstlerischer Alpinismus, od Altkirch-a. 8. Neue Turen im Adamellostocke (u Italjskim Alpama), od Daniel-a. 9. Auf den Lodner (u Tirolskoj), od Lucerne. 10. Aus den Julischen Alpen, od Kühnel-a. 11. Überalpinismus oder Panalpinismus, od Steinitzera. 12. Pic de Neige Cordier (3615 m.) und Barre des Ecrins (4103 m.) [u južnoj Franceskoj], od A. Iglsedera. 13. Die erste Ersteigung des Dôme de Brochefort (4012 m.) über die Aiguille de Rochefort (4003 m.) (u Švicarskoj), od Ed. Pichla. 14. Winterschnee und Lawinenbildung, od Ficker-a. 15. Besteigung des Cerro Tacora (krater u amerikanskim Cordillerima 6060 m.), od Hoek-a. 15. Zur Erinnerung an Prof Ed Richter, od Dienera. 16. Die erste Durchkletterung der Südwand der Rockspitze (2749 m. u Tirolskoj), od Pichl-a,

— U Grenoble-u izdade god. 1904. J. Grand-Carteret drugu svesku povjesti evropskoga, naročito franceskoga planinarstva pod naslovom: La montagne à travers les âges; prva sveska izadje prije dvije godine. Povratićemo se na tu knjigu, kad ju dobijemo.

— G. Freytag i Perndt izdadu 1905. u Beču: Taschenrelief Schneeburg — Raxalpe — Schneearlpe, stoji kr. 3·50.

— Hegi i Dunzigner izdadu u Monaku 1905. god. knjigu: Die ver-

breitesten Alpenpflanzen von Bayern, Tirol und der Schweiz. Knjizi dodano je 30 litograf. tabala; stoji 6 maraka.

— Guido Rey (prijevod iz tal. od Hausera) izdade 1905. knjigu pod naslovom Matterhorn, u kojoj nam se opisuje i sa mnogo slika objašnjuje povijest planinarstva oko Matterhorna. Knjiga izadje u Stuttgatu i Leipzigu, stoji 18 maraka, vezano 20.

— Szelinski et Comp. (Mück's prakt. Taschenbücher 10. sveska) izdalu 1905. Alpenpflanzen Atlas. Praktična ta turistička knjiga, koja je u Beču i Leipzigu izašla, ima 12 kol. listova, a stoji samo 1 krunu.

— Josef Rabl izdade 1905. nakladom Hartlebena u Beču i Leipzigu ilustrovanu knjigu: Illustrierter Führer auf der Tauernbahn und ihren Zugangslinien, stoji 6 Kr.

Raznice.

— Novi podvez za snijegalice (ski) izumi Ellefsen u Christianii, po njemu se i zove novi podvez, koji je patentiran u Švedskoj i Norveškoj, Njemačkoj, Austriji i Švicarskoj. U časopisu „Deutscher Wintersport“ i u »Oesterreichische Alpenzeitung« br. 678. god. 1905. ima slika i opis toga podveza. Odlikuje se jednostavnosću i malom cijenom.

— Iza rada od šest i pô godine svršen je Simplonski prorov 24. veljače ove godine, koji spaja zapadnu Njemačku preko Švicarske i Italije sa Jadranskim morem. Prorov je dug 19.770 m., a stoji do 80 milijuna kruna. Za promet i planinarstvo nova je ta željeznica od velike cijene.

— Učitelj Čeh u Slivljama, u Istri, otkri kraj sela pod grebenom 588 m. visokim veličanstvenu špilju. Neki članovi tršćanske podružnice slov. planin. društva spuštiše se po ljestvama 30 metara na dno u veliku do 40 metara široku dvoranu, naokolo krcatu sigom, kojom protiče rijeka ponornica. Špilja ima dva otvora, iz kojih za hladna vremena para izbjija, odatle jamačno i ime njestu »Dimnice« Slovensko planinarsko društvo, naročito tršćanska podružnica, uzelo je u najam špilu pa naročito moli u 4. broju ovogodišnjega planinarskoga vestnika svoga prijatelje prirodnih krasota, da mu novčanim darom pomognu pristupnim učiniti tu špilju. Zaista nuždan poklik, da »Dimnice« ne prijedju u nepozvane rukel!

Sadržaj: Iz križevačkoga kraja. Putopisno-povjesna crtica, napisao dr. Fran S. Gundrum Oriovčanin. — Piramida na Plešivici, priopćio V. Novotni. — Društvene vijesti. — Književne vijesti. — Raznice.